

Комунальний заклад «Харківський Центр дитячої та юнацької
творчості №2
Харківської міської ради»

Методична розробка заняття на тему:

«Стилізований жіночий образ»

2-3 рік навчання, основний рівень

Вік дітей: 10-14 років

Керівник гуртка «Гончарство, кераміка та
художня обробка пластичних мас»

Подрезова Олена Степанівна ,
керівник гуртка-методист

Харків, 2021

Тип заняття: комбінований

Мета:

1. Навчальна - Навчити бачити спільне та різне, порівнювати народну іграшку та скульптурні зразки з фарфору та фаянсу

Навчити ліпити жіночу фігуру, передавати форми частин тіла, пропорційні співвідношення.

Ознайомити дітей з зображенням жіночої фігури у кераміці.

2. Розвиваюча -Познайомити з елементами національного українського жіночого костюму.

Розвивати уяву, увагу, мислення, творче ставлення, фантазію

3. Виховна - Виховувати любов до української культури, її коріння та бажання зберегти традиції народних майстрів.

Обладнання

1. Глина, стеки, ножички, мисочки з водою, дрiт, ганчірки, скалки, турнетки, станки, дошки або пластинки, пензлі, шаблони.
2. Комп'ютер, проектор, відео - матеріали: презентація, слайд-шоу. Картинки, листівки, світлини та замальовки народного костюму різних регіонів України.

План:

1. Підготовка до практичної роботи. Бесіда «Скульптурні зображення жінок у ХІХ – ХХ столітті». «Український національний жіночий костюм»
2. Повідомлення теми та мети заняття.
3. Практична робота.
 1. Ліплення фігури.
 2. Декорування поверхні.
 3. Індивідуальна робота.
4. Узагальнення засвоєного матеріалу.
5. Підготовка виробу до просушування. Підсумок заняття.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Підготовча робота

Виставка скульптурних композицій з фаянсу ХХст.

Діти готують приказки, загадки, прислів'я про український народний костюм.

Готується презентація.

2. Організаційний момент.

1. Приготування робочого місця.

2. Розподіл глини.

3. Актуалізація опорних знань.

Листівки з зображенням дівчини у національному костюмі різних регіонів України. Бесіда – обговорення:

- спільних рис та регіональних відмінностей костюму.
- Різниця костюму дівчинки, дівчини, заміжної та незаміжної жінки.
- Види прикрас та головних уборів (намисто, коралі, баламути, стрічки, бумбончики, віночки, очіпки, платочки)

Прошу дітей пригадати, які вони зустрічали керамічні зображення жіночої фігури (народна іграшка, скульптурні зображення жінок у трипільській культурі). Пропоную гуртківцям розглянути зображення антропоморфних фігур та визначити їхні характерні особливості. Далі узагальнюємо:

Антропоморфні фігурки жінок трипільської цивілізації зліплені з широкими стегнами, які переходили у стрункі ноги, з'єднані між собою та звужені донизу. Тулуб фігурок плескуватий з позначенням грудей. Голова найчастіше мала вигляд диска чи кулі з виступаючим носом, ямками очей та рота. Руки умовно позначені трикутними виступами. Пізніше у фігурках з'явилися елементи одягу: пояси, коміри, головні убори тощо. Вони виліплені наліпом, ритуванням або позначені за допомогою фарб.

- З якими ритуалами була пов'язана жіноча фігура? (З культом родючості).
- Як декорована поверхня жіночих фігурок?

Земля - це жінка, засіяна нива уподібнювалась Матері, дозрівання зерна – народженню дитини. У святилищі кожної хати, де знаходилась піч, на глиняному олтарі, завжди були керамічні фігурки жінок з широкими стегнами. Слід відзначити, що коли хотіли виліпити жіночу фігуру, то в м'яку глину додавали зерно і муку, таким чином зливаючи аграрне та жіноче.

Для нас, сучасних людей, вкрай цікава ця культура, зображальні елементи котрої розкривають нам у яскравій та доступній формі повну картину створення світу, де немає нічого надуманого, – лише досвід еволюції людства. Маючи культурні досягнення нашої цивілізації, ми повертаємось у період її дитинства, і починаємо вчитися сприймати світ спочатку...

4. Повідомлення теми заняття

Після того, як діти ознайомились з ілюстративним матеріалом та роздивилися елементи декорування глиняних фігурок, я пропоную взяти у руки глину та «зануритись у те далеке минуле...». Сьогодні ми будемо ліпити жінку, яка буде охороняти та захищати наш дім, а також познайомимося з старовинною технікою декорування «ріж кування».

Останнім часом в Україні стають дедалі актуальнішими проблеми розвитку традиційних промислів та ремесел. Серед різноманітних виробів українських народних майстрів особливо поширеною є іграшка. Оригінальна, самобутня, вона прикрашає наш побут, вносить тепло і радість у життя наших дітей, формує їхні естетичні смаки і є витвором мистецтва. Своєрідною формою дрібної керамічної пластики іграшка розповідає про виробничо-господарську та святково – обрядову діяльність населення того краю, який дитина згодом, коли стане дорослою людиною, усвідомить як рідний.

В Опішні досить поширені скульптурки людей: вершника, сватів, кума, козака. У народній глиняній іграшці 19-20ст. зображення жінки-матері, жінки з птахом втратили міфологічну основу і були переосмислені в побутовому плані. Гончарі зображали їх як своїх сучасниць у характерному для того часу одязі. В лагідному жесті рук, якими жінка пригортає до грудей немовля, виявляється материнське почуття. Іграшки, які зображають жінку з птахом, мають більше композиційних варіантів. Жінки тримають курку, півня або гусака під пахвою або тулять до грудей, як дитину.

5. Практична робота

1. Пригадуємо, як правильно розкатувати глину у пласт, як користуватись шаблонами.
2. Роздивляємось демонстраційний матеріал, обираємо та обговорюємо сюжетну лінію:
 - Одяг жінки(спідниця, фартух, вінок, платок)
 - Що у руках(кошик, горщик, ложка, курка, качка, дитина, квіти, тощо)
3. Практичне виконання. Алгоритм роботи.
 - 3.1. Розкотати глину у пласт.
 - 3.2. За допомогою шаблонів та тоненької стеки вирізати по контуру фігуру жінки.
 - 3.3. Нанести стекою місця наліпних оздоблень. Зробити насічки та нанести шлікер.
 - 3.4. Виготовити наліпні деталі за задумом: валики, стрічки, квіти, кошики, тощо. Закріпити на основі.
 - 3.5. Покрити тонким шаром шлікеру весь виріб.
4. Приготуватись для декорування площинної іграшки.

6. Практичне виконання дітьми роботи

Індивідуальна допомога та корекція робіт по ходу ліплення

7. Узагальнення засвоєного матеріалу.

Усі вироби виставляємо на спільну підставку. Звертаю увагу на одну з найбільш вдалих робіт та пропоную проаналізувати, як вона зроблена:

- Чи є гармонійність форми?
- Чи витримана пропорційність?
- Наскільки узор декорування поверхні пов'язаний із формою?
- Наскільки чіткі лінії узору?

Разом з дітьми знаходимо цікаві роботи, так би мовити, з «ізюминкою». І, звичайно, відрізняємо роботи з недоробками, аналізуємо їх причини. Порівнюємо роботи дітей зі зразком.

8. Підсумки роботи

Проведення підсумкової виставки. Обговорення кращих робіт та складностей у виготовленні виробу.

9. Завдання творче на дім. Прибирання кабінету

ЛІТЕРАТУРА

1. Герус Л.М. Українська народна іграшка. - Львів: Інститут народознавства НАН України, 2004. - 264 с.
2. Лащук Ю.Ф. Народна кераміка Українських Карпат/Карпатська збірка: твори по вивченню народної культури Карпат та прилеглих до неї областей. – Москва: Наука, 1976. - 240с.
3. Захарчук – Чугай Р.В., Э.А. Антанович, Українське декоративне мистецтво, Навчальний посібник,Київ, «Знання», 2012
4. Пошивайло Олесь, Етнографія гончарства лівобережної України, Полтава, 2005 р., 260с.
5. Чарівна глина, Смоленськ, Русіч, 2001, 160с.
6. Інтернет ресурси
«Світ чарівний, як С'юзані», група в Вконтакті

ДОДАТКИ

I. Ангоби та їх виготовлення. Основи та особливості опішнянського розпису

Стара Опішня використовувала пластичну оздобу. Куманці прикрашалися погруддями жінок, ліпниною. Деякі мали носики у вигляді голівки тварин із відкритими пащами.

Яскравий розпис виконувався по червоному, рідше білому, охристому, жовтого - коричневого, оранжевому, коричнево-червоному, рідше сірому, блакитно-синьому, зеленому фоні.

З давнини були відомі опішненські скульптурні образи жінки, народжені культом богині родючості. Колись такі фігурки клали в зерноскховища, ставили біля родинного вогнища, тобто наділяли функціями господинь (ляльки-господині характерні для культово-побутових обрядів) (малюнок В). Славиться Опішня й керамічним іграшковим посудом. Раніш його ще називали «монетками», бо маленькі мисочки, глечики на ярморках виконували функції грошового дріб'язку. Потім ці мініатюрні речі віддавали дітям для гри. Бавлячись, вони самі охоче виробляли з глини фігурки тварин, ляльок, дрібний посуд.

Нині, на жаль, такі традиції забуті. «Монетку», скульптуру малих форм можна побачити хіба що в художньому салоні, придбати на святкуванні днів ремесел (малюнок Г).

- Для розпису фарба (чорна із залізної окалини – «циндри», зелена – з окислу міді, червоно-жовта – з вохристої глини) наливалася у коров'ячий ріжок, у вузький кінець якого було вставлене перо. Такий спосіб розпису був популярний, але трудомісткий. І от на початку ХХ століття ріжок замінили гумовою грушею. Малюють, вставляючи накісток, діаметр якого можна змінювати залежно від потрібної товщини лінії. Також легко зупинити потік ангобу або регулювати його натиском пальців.
- Частіше посуд виготовляли теракотовим і оздоблювали прямолінійно-хвилястим орнаментом. Окрім фарб використовували місцеві кольорові

глини: побіл, червіньку і опіску. А іще декорували методом «дублювання»: по підсохлому сухому черепку малювали елементи рослинного орнаменту й заповнювали кольоровими ангобами, а по решті сирої поверхні виробу робили ямочки – вм'ятини паличкою чи дерев'яним коліщатком з виступами. Також розповсюджений був метод гравірування контуру орнаменту шпичкою, який не дає розтікатися кольоровому ангобу на поверхні виробу.

- Іще існує такий метод – фляндрування, коли за допомогою гострого предмета з'єднуються три або чотири стрічки ангобів, подібно до мрамурових розводів – або чітких, або зигзагоподібних. Цей метод застосовували в основному для мисок.
- Зараз, як і колись, використовують для розпису шість основних кольорів: чорний, білий, жовтий, зелений, синій, червоний. Заповнюючи елементи орнаменту кольоровою фарбою, дотримувались правила – залишати незаповненим простір між контуром один-два міліметри. Якщо візерунок створювали кольоровими ангобами, то контур виконувався білим ангобом. Це правило було незмінним. Починають нанесення візерунка з розмітки місця під головні елементи. Це різні за формою та розміром квіти. Характерні відкриті квіткові чашечки. Найчастіше зображують соняшник, ромашку, волошку, барвінок, тюльпани. Крім квітів поширений виноград. Допоміжними елементами можуть бути ті ж квіти тільки менші за розміром. А ще конвалії, фіалки, хміль, пуп'янки, «вологі очка», колоски, ягідки, «лапки», жолуді і навіть росинки. Іще зображують рибок, метеликів, пташок. Листя буває різних форм і розмірів.
- Вертикальні орнаменти (букетом) бувають симетричні і асиметричні. Тут також все починається з головного елемента, від нього йде лінія – стебло, на якій розміщують кілька допоміжних елементів, а вже потім листя. І що важливо – унизу весь цей «букет» обов'язково підтримують два великі листки різної форми, Наприкінці у порожні місця композиції домальовують дрібні елементи.

- Майстри наносили візерунки без попереднього ескізу, так би мовити, за покликом душі. Тому й вироби виходили такими красивими, неповторними, теплими, тому й живе досі це ремесло, переходячи з покоління в покоління від батька до сина, від майстра до майстра.

II. «Скульптурні зображення жінок у трипільській культурі»

Прошу дітей пригадати, які вони зустрічали керамічні зображення жіночої фігури (народна іграшка, скульптурні зображення жінок у трипільській культурі). Пропоную гуртківцям розглянути зображення антропоморфних фігур та визначити їхні характерні особливості. Далі узагальнюємо:

Антропоморфні фігурки жінок трипільської цивілізації зліплені з широкими стегнами, які переходили у стрункі ноги, з'єднані між собою та звужені донизу. Тулуб фігурок плескуватий з позначенням грудей. Голова найчастіше мала вигляд диска чи кулі з виступаючим носом, ямками очей та рота. Руки умовно позначені трикутними виступами. Пізніше у фігурках з'явилися елементи одягу: пояси, коміри, головні убори тощо. Вони виліплені наліпом, ритуванням або позначені за допомогою фарб.

- З якими ритуалами була пов'язана жіноча фігура? (З культом родючості).
- Як декорована поверхня жіночих фігурок?
- Усі орнаменти на посуді та на виробах пластики, незважаючи на їхню неповторність та різноманіття, можна поділити на 3 категорії: ромбо-меандрові, спірально-змієвидні, лінійно-струйчаті.

Основою ромбо-меандрового узору є свастика. Це перший та основний символ, який є візитною карткою культури. (Перше зображення свастики знайшли у Мізинській стоянці 17 тис. років до н.е.). Існує думка, що слово «свастика» йде від санскритського «свастя», у перекладі – світло.

Значення свастики багатогранно: це і щастя, і вогонь небесний, і Сонце у русі, і еволюція, якщо за годинниковою стрілкою, або ж інволюція – якщо проти.

Мирні вужі, які вважаються покровителями дому у багатьох народів, складають основу зміїного спірального орнаменту. Дуже важливо відмітити,

що пари заплетених у клубок змій часто розташовуються біля грудей жіночих фігурок. Змії, як відомо, виповзають та активно діють у дощовий період, так життєво необхідний для трипільців-хліборобів. Змії- посередники між небом та землею.

Основу третього різновиду орнаменту складають вертикальні лінії, іноді прямі, або хвилясті, які позначають дощ. Богиня дощу – жіноча фігура з чашою на голові. Від її грудей вниз падають потоки живильної вологи. Воді приділяється велике значення, як джерелу життя. Головним для землеробства є процес дозрівання врожаю. У релігійній сфері ці ідеї зображувались у стійкій символіці:

Земля - це жінка, засіяна нива уподібнювалась Матері, дозрівання зерна – народженню дитини. У святилищі кожної хати, де знаходилась піч, на глиняному алтарі, завжди були керамічні фігурки жінок з широкими стегнами. Слід відзначити, що коли хотіли виліпити жіночу фігуру, то в м'яку глину додавали зерно і муку, таким чином зливаючи аграрне та жіноче.

Для нас, сучасних людей, вкрай цікава ця культура, зображальні елементи котрої розкривають нам у яскравій та доступній формі повну картину створення світу, де немає нічого надуманого, – лише досвід еволюції людства. Маючи культурні досягнення нашої цивілізації, ми повертаємось у період її дитинства, і починаємо вчитися сприймати світ спочатку...